

Honderd jaar Dudok in Hilversum

Twée ‘vergeten’ begraafplaatsen

Noorderbegraafplaats. Foto Bert Pierik

Ruim honderd jaar geleden begon Willem Marinus Dudok (1884-1974) als directeur Publieke Werken in Hilversum. Hij liet een indrukwekkend oeuvre na: zeventien scholen, enkele woonwijken volgens het tuindorp-principe en het prachtige raadhuis. Daarnaast ontwierp hij in Hilversum twee begraafplaatsen: de Noorderbegraafplaats en Zuiderhof. Tot 1 juli 2016 heeft het Dudok Architectuur Centrum (DAC) daarom in het raadhuis een tentoonstelling over zijn werk georganiseerd.

Ook de website www.dudok100jaar.nl biedt informatie over de architect en activiteiten als rondleidingen, fiets- en wandelroutes. Voor de begraafplaatsen in Hilversum en het feit dat Dudok hier begraven ligt, is echter weinig aandacht. Ook de Hilversumse Historische Kring Albertus Perk, die regelmatig excursies naar beide begraafplaatsen organiseert, laat het in dit Dudokjaar afweten. Dat is jammer, want zeker de gebouwen op deze dodenakkers zijn een bezoek meer dan waard.

Het rijksmonumentale raadhuis en de gebouwen op de twee begraafplaatsen doen denken aan architect Berlage, met name aan diens Gemeentemuseum in Den Haag. Dit museum en het raadhuis dateren uit dezelfde tijd: de jaren dertig van de vorige eeuw. Niet alleen lijken de gebouwen qua ontwerp op elkaar (kubistische vormen, gele baksteen, grachten), zij zijn ook voorbeelden van een *Gesamtkunstwerk*. Voor het raadhuis werkte Dudok samen met Willem Gispen, die onder meer meubilair en lampen maakte. Berlage introduceerde Dudok in de jaren twintig bij de Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding om in Westerveld in Driehuis het tweede columbarium te bouwen.

Panorama

De twee Hilversumse begraafplaatsen vormen elk een geheel waarbij de gebouwen niet los te zien zijn van het begraafpark in zijn totaliteit. Ook hier ontwierp Dudok het interieur: van de lampen tot de brede voegen tussen de tegels van de toiletten. De aula van de Noorderbegraafplaats is niet zichtbaar vanaf de weg, maar grote raampartijen bieden juist uitzicht op het groen. Vanuit de aula op Zuiderhof kijk je op een brede groene middenas uit, zonder grafmonumenten. Die zijn aan weerszijden te vinden, buiten het zicht.

De gebouwen van Dudok en hun inrichting kenmerken zich door soberheid en functionaliteit. Een schilderij zal er niet aan de muur hangen, een bloemstuk detoneert eigenlijk. Toch stralen zij door de vormen, kleuren en het materiaalgebruik (marmer, diverse soorten hout, staal) een indrukwekkende grandeur uit.

Dudok was een perfectionist en een workaholic. Aan alles heeft hij gedacht: de indirecte verlichting, het zitcomfort (stoelzittingen van paardenhaar in het raadhuis), de akoestiek en het effect van helder water in de vijver van blauwe steentjes in de binnentuin op de kantoorruimten in het raadhuis

De Noorder

De gele aula en bijbehorende gebouwen op de Noorderbegraafplaats (1929, rijksmonument) tekenen fraai af tegen de felblauwe hemel. Voor deze begraafplaats maakte Dudok het hele ontwerp en dat is terug te zien in de rechte lijnen en de 'kamers' van haagbeuken, die hij van de grafvelden maakte. Alles oogt strak en sober. Veel grafvelden maken een lege indruk, er is nog ruimte: kennelijk is er flink geruimd. Bankjes zijn er weinig en die er zijn, ogen niet erg uitnodigend. Een klein granieten bordje wijst naar het midden van de begraafplaats waar Dudok en zijn vrouw begraven liggen.

De symmetrische, rechthoekige dodenakker is het tegenovergestelde van de Engelse landschapsstijl van architecten uit de periode daarvoor, zoals bijvoorbeeld de Zochefamilie. Misschien ook niet zo vreemd als je bedenkt dat Dudok niet als architect is opgeleid, maar de Koninklijke Militaire Academie in Breda bezocht. Als jonge kapitein hield hij zich bezig met fortbouw.

De Zuider

Begraafplaats Zuiderhof, een gemeentelijk monument, dateert uit een veel latere periode, rond 1960. Het park grenst prachtig aan de heide, waar veel inwoners hun hond uitlaten en wandelen. Hier valt meteen het grote lege plein op met aan drie zijden open galerijen met pilaren, een vorm die je vaak bij Dudok ziet. Het geheel doet denken aan een zwembad (met kleedhokjes). Tijdens de restauratie in 1995-1997 zijn in de wanden van de galerij doorgangen gemaakt. Zo kun je rechtstreeks vanaf het voorplein de begraafplaats oplopen. In een hoek is een vijver met een bordje dat waarschuwt om er geen spullen in te gooien, laat staan je hond erin te laten spartelen. Op deze winterse dag is de vijver leeg en spuit er geen fontein. Medewerker Ron Kuiper komt uit de werkplaats en vraagt of hij de aula even zal laten zien. Natuurlijk! Binnen haalt hij de zonwering weg en dan openbaart zich de ruimte in volle glorie. Bezoekers van een uitvaart kijken langs de opgebaarde kist naar een groene zichttas, omzoomd met bomen. Daar zal de overledene heen gaan. Of, zoals in de folder staat: 'Aan beide zijden van de as liggen de grafvelden, geaccentueerd door treurberken en omsloten door heesters en bomen, zodat men vanaf de as niet wordt overweldigd door graven en grafstenen.'

Urnenpaviljoen

Aan de zijkant van de aula ligt een urnentuin, met moerbeibomen tussen duizenden lavendelstruiken en omringd door beukenhagen. Hier zijn ook kindergraven. Aangrenzend ligt een urnen- en een verstrooibos. De urnenpaviljoens zijn ook door Dudok ontworpen en maken door de afdakjes en ranke witte pilaren een elegante indruk. Het is er prettig toeven. Beide begraafplaatsen zijn in de jaren negentig van de vorige eeuw gerestaureerd. Op de Noorderbegraafplaats (9 hectare) zijn de oorspronkelijke indeling en de flora hersteld. Eind 2015 is een verbouwing van Zuiderhof van start gegaan om - eindelijk - ruimte te maken voor een crematorium. Het gebied rond het voorplein wordt door Bierman Henket Architecten opnieuw

Begraafplaats Zuiderhof. Foto Liesbeth Vermeulen

ingericht. Een bijgebouw wordt veranderd in een kantoor en een ruimte voor as-uitgifte, in de (huidige) werkplaats komt het crematorium. De voormalige dienstwoning, die er nu verwaarloosd bijstaat, wordt getransformeerd tot een condoleance- en koffieruimte. Tussen beide gebouwen komt een verstilde tuin te liggen, met uitzicht op het naastgelegen natuurgebied. De nieuwe functies maken verschillende ceremonies van afscheid en rouwverwerking mogelijk. Met routes en zichtlijnen wordt de oorspronkelijke kwaliteit van het plan van Dudok versterkt, aldus de architecten. Als alles meezit is de verbouwing eind dit jaar klaar. Het lijkt erop dat de komst van het crematorium een noodzakelijke vernieuwing en verbetering van Zuiderhof betekent, het gebied zal verlevendigen en meer aansluiten op de omgeving.

Liesbeth Vermeulen

Praktische informatie

Noorderbegraafplaats

Laan 1940-1945 2 - 1222 NL Hilversum

Zuiderhof

Kolhornseweg 13 - 1213 RS Hilversum

Historische Kring Albertus Perk

albertusperk.nl

Dudok Architectuur Centrum

in de kelder van het raadhuis - Dudokpark 1, prijs € 2,00
open do/t/m zo 11- 16 uur, rondleiding om 13:30 uur (€ 9,00)
www.dudok100jaar.nl